

50
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ

(ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ)

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ
ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ

(ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ)

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ»

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ,
ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Παρθένιος.—Ναθαναήλ.—Σεραφείμ.—Διονύσιος.

Ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν, ὅτι ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη οἱ ἱεράρχαι τῆς Μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου, οἵτινες ἐφημίζοντο *ὑπέρτιμοι καὶ ἑξαρχοὶ Θράκης Δυτικῆς*, ἦσαν ἄνδριοι τὴν πατρίδα. Ἐκ τούτων εἶνε γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς οἱ ἑξῆς.

Παρθένιος

Ἦκμασε τελευτῶντος τοῦ ΙΖ' καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Ὑψηλοῦ ἢ τῶν παρακειμένων Στραπουργιῶν, ἀλλὰ τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον δὲν εἶνε γνωστόν.

Καὶ πότε μὲν ἀκριβῶς ἀνῆλθε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ξάνθης ὁ Παρθένιος ἄδηλον, γνωρίζομεν δὲ μόνον ὅτι ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὑπέργηνως τῷ 1742. Τοῦλάχιστον κατὰ μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου ἂντ' αὐτοῦ ἀποθανόντος ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης ὁ πανιερώτατος πρῶην Φιλιππουπόλεως Μητροφάνης.

Λέγεται ὅτι ὁ Παρθένιος ἀρχιεράτευσεν ἐν Ξάνθῃ ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, καταλιπὼν μνήμην ὀσίου καὶ θαυματουργοῦ. Πάμπολλα εἶνε τὰ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθέντα θαύματα κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ξάνθης, ἐξ ὧν αἱ θρυλिकाὶ παραδόσεις, κατὰ τὰς βεβαιώσεις τοῦ ἐκ τῶν διαδόχων του μητροπολίτου Διονυσίου, διέσωσαν τὰ ἑξῆς τρία.

Περιοδεύων ποτὲ εἰσῆλθεν ἐντὸς ἀλιευτικοῦ πλοιαρίου διὰ νὰ περάσῃ τὸν Στρυμῶνα· ἰδὼν δὲ εἰς τὴν βάρκαν ἐκλεκτὰ ψάρια, τσιρόνια λεγόμενα, ἐζήτησε ν' ἀγοράσῃ ὀλίγα· ἐπειδὴ δὲ οἱ ψαράδες, ποὺ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἦτο ἀρχιερεὺς, τῷ ἀπεκρίθησαν μὲ ἀνθάδειαν ὅτι τὰ ψάρια τὰ ἔχουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ δὲν τοὺς περισσεύουν γιὰ πούλημα, ὁ Παρθένιος ηὐχῆθη οὐδέποτε εἰς τὸ ἑξῆς τὸ περιζήτητον τοῦτο εἶδος τῶν ψαριῶν νὰ ἔρχηται μέχρι τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀποστραφῇ εἰς ἄλλο, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος, ὅπου τὸ ψάρευμα δὲν εἶνε

τόσον εύκολον. Ἐκτοτε πράγματι μέχρι σήμερον τὰ τζιρόνια δὲν ἀγρεύονται πλέον παρὰ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Παρθενίου ὀρισθὲν μέρος. Ἄλλοτε ποτε ἐπορεύθη εἰς τὸ χωρίον Τζατζάκι, ἔνθα ὑπῆρχε λίμνη καὶ ἐν αὐτῇ πλῆθος βατράχων ποὺ μὲ τὰς φωνὰς των δὲν ἄφηναν τὸν Παρθένιον νὰ προσευχθῇ· διὸ οὗτος φορέσας ἐπιτραχήλιον καὶ ὁμοφόριον ἐπετίμησεν αὐτούς. Ἐκτοτε ἡ λίμνη ἐξηράνθη καὶ ἐξέλιπον οἱ βάτραχοι, τὰ σημεῖα δὲ τῆς λίμνης φαίνονται μέχρι σήμερον. Εἰς παλαιότερους χρόνους τὰ γυνωστὰ κορακοειδῆ πτηνὰ κάργες δὲν ἄφηναν εἰς τὰ σπήτια τῆς Ξάνθης οὔτε σαποῦνι, οὔτε πανί, ἀλλὰ τὰ μὲν πανικά καὶ τὰ μικρὰ ἐνδύματα ἔσερναν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν οἰκῶν κατασκευαζομένας φωλεάς των, τοὺς δὲ σάπωνας ἔτρωγον. Καὶ πολύτιμα δὲ ἀκόμη κοσμήματα ἔκλεπτον καὶ μετέφερον εἰς τὰς φωλεάς των, ὅταν εἰσερχόμενα εἰς τὰς οἰκίας τὰ εὗρισκον ἀφύλακτα. Ἔτσι ἐδημιουργοῦντο πολλάκις ἐπείσodia δυσάρεστα μεταξὺ τῶν ἐνοίκων ἐξ ἀγνοίας τοῦ κλέπτου. Προσευχηθεὶς ὁ Παρθένιος ἐπετίμησεν αὐτά, ἔκτοτε δὲ ἐξακολουθοῦν μὲν νὰ περιφέρονται τὰ πτηνὰ αὐτὰ ἱπτάμενα κατὰ σμήνη εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν οἰκίαν εἰσέρχονται πλέον.

Περὶ τοῦ Παρθενίου γράφομεν ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον

Ναθαναήλ

Ὁ μητροπολίτης Ξάνθης Ναθαναήλ ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Μαΐνητες τῆς Ἀνδρου. Τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον ἦτο Φούντος¹⁾. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶναι γνωστὸν. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης τῷ 1781²⁾, παρέμεινε δὲ ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1806 ὅτε τὴν 29 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου, ἦτοι μετὰ εἰκοσιπενταετίαν, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν «παραίτησιν οἰκειοθελῇ καὶ ὀβίαστον», ἐνυπόγραφόν τε καὶ ἐνσφράγιστον, περιέχουσαν τὰς εὐλόγους αἰτίας, δηλὸν ὅτι τὸ δεινὸν αὐτοῦ πάθος, τὸ βαθὺ γῆρας καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ συχνὰς ἀσθενείας, δι' αἷς οὐκ ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ ποιῶναι θεοφιλῶς τὸ πιστευθὲν

1) Περὶ ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας Φούντου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐκ τῶν διακριθέντων ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 Γεωργίου Φούντου βλ. Δ. Π. Π. α. σ. χ. ἁ. λ. η, Ἱστορία Ἀνδρου, τ. Β', σ. 397 καὶ 411. Κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐτραυματίσθη καιρῶς ὁ Δ. Φούντος, ἐκ τῆς ἰδίας τῶν Μαινήτων οἰκογενείας, δούς βίαιον τέλος εἰς τὰ ἐκ τοῦ τραύματός του φρικτὰ βασανιστήρια τὰ ὅποια καθίσταν τὴν ζωὴν του μαρτυρικὴν.

2) Βλ. Σάφρων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, περιοδ. «Θεολογία», τόμ. 5, ἔτ. 1935.

αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον καὶ ἐξοικονομῆσαι ἀξιοπρεπῶς τὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ³⁾.

Ἐν ἔτει 1793 ὁ Ναθαναήλ φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν ἐκδοθέντι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο σιγιλιώδει ἐπὶ μεμβράνης γράμματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' περὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς⁴⁾. Ἐπίσης φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν σιγιλίῳ περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαίρᾳ, ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερασίμου τοῦ Γ' ἐν ἔτει 1795, κατὰ μῆνα φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως ιγ'⁵⁾. Εἶναι ὡσαύτως ὑπογεγραμμένος καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν μητροπολίτην Παροναξίας, ὑπερτίμον καὶ ἑξαρχον παντὸς Αἰγαίου Πελάγους Νεόφυτον τὸν Λαχοβάρην ἐν ἔτει 1801, Ἰουνίου 20, ἐκδοθέντι πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ σιγιλιώδει γράμματι⁶⁾. Φέρεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ κάτωθεν πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ἀφορισμοῦ, ἐκδοθέντος τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1805 κατὰ τῶν ἀρματωλῶν⁷⁾.

Ἀποχωρήσας τοῦ μητροπολιτικοῦ του θρόνου ἐν πολὺ γήρατι ὁ Ναθαναήλ μετέβη εἰς Ἀνδρον, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ γενέθλιον χωρίον του Μαΐνητες. Ἐφ' ἑαυτοῦ ὁ Ναθαναήλ ἱκανὴν περιουσίαν εἰς χρήματα, ἀλλ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφίξιν του ὑπῆρξε θῦμα τολμηροτάτης κλοπῆς, ἣτις ἀπεστέρησεν αὐτὸν καὶ τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ περιήγαγεν εἰς στυγνὴν ἔνδειαν. Μετὰ τὸν μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντα θάνατόν του οἱ κληρονόμοι του τῇ συνδρομῇ τοῦ κοτζάμπασα Ἰωάννου Α. Καμπανάκη ἀνεκάλυψαν τοὺς δρᾶστας καὶ ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ κλοπιμαῖα, καίτοι ταῦτα εἶχον περιέλθει καὶ εἰς πρόσωπα ἐκ τῶν σημανόντων. Ἐπειδὴ δὲ σφύζονται μέχρι σήμερον ἀπόγονοι τούτων δὲν ἐπεκτείνόμεθα εἰς λεπτομερείας περὶ τῆς κλοπῆς ταύτης, ἣτις ἀπέμεινεν ἱστορικὴ⁸⁾.

1) Βλ. καὶ Κ. α. λ. ι. ν. ι. κ. ο. υ. Δ. ε. λ. ι. κ. ἁ. ν. η, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ· Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. ΚΗ' (1908), σ. 245.

2) Ἀρχεῖα τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐνθ. ἀν., ἔτ. ΚΒ' (1902), σ. 550.

3) Σ. ι. μ. ο. υ. Μ. ε. ν. ἁ. ρ. δ. ο. υ., Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαίρᾳ. Ἐπειρηκὶς Παρνασσοῦ, ἔτ. 1914, σ. 164.

4) Π. Γ. Ζ. ε. ρ. λ. ε. ν. τ. ο. υ., Πατριαρχικά γράμματα διατακτικά πρὸς τοὺς νησιώτας περὶ δουλικῆς ὑποταγῆς πρὸς τοὺς κρατοῦντας. Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, τ. Θ' (1926), σ. 115.

5) Τ. ἁ. κ. η. Χ. Κ. α. ν. δ. η. λ. ὁ. ο. υ., Ὁ ἀφορισμὸς τῶν ἀρματωλῶν κατὰ τὸ ἔτος 1805. Περιοδ. «Μαλεβός», ἔτ. Δ' (1924), σ. 253.

6) Κατ' ἀφήγησιν πρὸς τὸν γράφοντα τοῦ ἐκ Μαινήτων Ἀριστείδου Φούντου, συγγενοῦς τοῦ ἱεράρχου.

Ἐν τῷ Κώδικι τοῦ ἐν Μεσαρίᾳ τῆς Ἀνδρου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκεται ἐν σ. 232 τὸ ἑξῆς σημεῖωμα :

«ἀφιερώσέ ὁ ἅγιος δεσπότης ναθαναήλ ἕνα δισκοπότηρο ἀσιμένις».

Εἶναι δὲ τὸ δισκοπότηρον τοῦτο τορευτικῆς τέχνης ἔργον ὄχι ἀνάξιον λόγου, φέρον ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ἀναγλύφως διαφόρους ἱερὰς παραστάσεις, ἐσωτερικῶς δὲ ἐν τῷ μέσῳ διάζωμα χρυσοῦν. Κύκλῳ δὲ αὐτοῦ ἦν ἑξῆς ἐγγράφον ἐπιγραφὴν :

† ΜΗΗΣΘΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ

1796. Ἦτοι

† Μνήσθιτι Κύριε Ναθαναήλ Ἀρχιερέως, 1796.

Καὶ ἐν τῷ κατὰ τὴν πόλιν τῆς Ἀνδρου καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σφύεται ἀργυρήλατον τορευτὸν εὐαγγέλιον ἀνῆκον ποιεῖς εἰς τὸν Ναθαναήλ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν ἔχουσαν ὧδε :

† Κτῆμα τοῦ ταπεινοῦ μητροπολί-

του Ξάνθης Ναθαναήλ.

1795

Ἡ ἐπιγραφὴ διὰ συμπεπλεγμένων κεφαλαίων γραμμάτων κατὰ τὸ βυζαντινὸν ἰδιότυπον.

Ἐν δὲ τῇ ἐν Ἀρνη μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῇ ἐπικεκλημένῃ Ἁγία, εὑρεται ἀργυροῦς ἐπὶ χρυσοῦς σταυρός, λίαν τεχνικῶς ἐργασμένος, φέρων ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν :

ΚΤΗΜΑ ΞΑΝΘΗΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΕΤΟΣ ΑΨΥΕ

Τοῦ Ξάνθης Ναθαναήλ σφύονται ὡσαύτως εἰς τὸν ἐν Κορθίῳ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ναὸν τῶν Ἁγίων Πάντων ἐν ἀργυροῦν τορευτὸν εὐαγγέλιον καὶ εἰς βυζαντινὸς πολλῆς ἀξίας λιθοκόλλητος σταυρός, ὅτινα τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἐν τοῖς πρόσθεν ἀναφερομένου κοιτάμπαση Ἰωάννου Καμπανάκη ἐδωρήθησαν ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Ναθαναήλ εἰς τὸν ἐν λόγῳ ναόν, τὸν ὁποῖον ἀδελφὸς ἀνάγειρεν ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ κοιτάμπαση τούτου Μελέτιος Καμπανάκης, διατελέσας ἐπὶ μακρὸν πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Σερρών. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου γράφομεν ἄλ-
λαχοῦ.

Σεραφεῖμ.

Ὁ ἀοίδιμος ἱεράρχης Σεραφεῖμ ὁ Γρόσος, ὅστις κατέστη περιώνυμος διὰ τὴν κατόπιν ἐν Σμύρῃν δρᾶσίν του, ἐγεννήθη ἐν Κορθίῳ τῆς Ἀνδρου. Σήμερον ἡ οἰκογένεια Γρόσου (καὶ οὐχὶ Δρόσου, ὡς ἐσφαλμένως ὑπὸ πολλῶν γράφεται) ἔχει ἐκλείψει ἕξ ἀρρενογονίας, ἥτοι ὅμως ἐκ τῶν

ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου. Ἐν ἐγγράφοις τῶν ἐτῶν 1699 καὶ 1700 ἀπαντᾶται ὁ παπᾶ Νικολὸς Γρόσος¹⁾ καὶ ἐν ἔτει 1777 ὁ Λεονάρδος Γρόσος²⁾. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐφόρων τῆς ἐν Κορθίῳ Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοὺς ὁποίους ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος ὁ 5^{ος} διώρισε διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1818 κατὰ μῆνα μᾶιον ἀπολυθέντος οἰγίλλιου του περιλαμβάνετο καὶ ὁ Ἰωάννης Γρόσος, τὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης χαρακτηρίζει ὡς καταλεγόμενον μεταξὺ «τῶν τιμιωτάτων τοῦ Κορθίου προκρίτων» ἦτο δὲ οὗτος ἀδελφὸς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα μητροπολίτου Ξάνθης Σεραφεῖμ, στενὸς δὲ συγγενῆς τοῦ φιλομούσου ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς Σαμουὴλ Πλασίμη τοῦ ἐπιλεγομένου Σκαζῆ³⁾. Κατ' ἀπρίλιον δὲ τοῦ 1821, μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ ἐθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων καὶ ἐγκρίτων τοῦ γένους λαϊκῶν ἀπηγ-

1) Δ. Π. Πασχάλη, Τοῦρκαι ἰδιοκτεῖται ἐν Ἀνδρῶ. Περιοδ. «Ἀθηνᾶ», τ. Δ5' (1924), σ. 176.

2) Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἀνδρου Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐδημοσιεύθη ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τ. Θ' (1926) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, σ. 14.

3) Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ ἐν Κορθίῳ Σχολὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνθ' ἀν., ἔτ. 1928 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει. Τὸ περὶ τῆς Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος οἰγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου 5^{ου} βλ. ἐν «Λογίῳ Ἑρμεῖ» Βιέννης, ἔτ. 1818. Ἦν δὲ ὁ περὶ τῆς ἐν Κορθίῳ Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος στοργικὴν λαβὼν πρόνοιαν πατριάρχης Κύριλλος ὁ 5^{ος}, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, ἀρχιδιάκονος δ' ὢν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Ε' ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ Τετράστιχα τοῦ Πτωχοπροδροῦμον, ἐν οἷς προσέθηκε καὶ ἄλλα ἀξία λόγου. Ἰκονίου δὲ γενόμενος μητροπολίτης συνέταξε Χωρογραφικὸν Πίνακα τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου καλῶς ἐξεργασμένον. Καὶ ἐπιγραφὰς δέ τινας ἀρχαίας περιουναγαγὼν ἐξέδωκεν εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» τῆς Βιέννης. Μετὰ σχεδὸν ἑξαετῆ πατριαρχίαν παραιτηθεὶς ὁ Κύριλλος ἐφυσούχαζεν ἐν τῇ πατρίδι του Ἀδριανουπόλει ὅπου ἐκπαγείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδέχθη τὸ μακάριον τέλος ὁ ἀοίδιμος ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων Τούρκων τῷ 1821 ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ. Περὶ Κυρίλλου 5^{ου} βλ. Κ. Μ. Κοῦμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. ΙΒ', σ. 512 κ. ἐ.—Ἡ λ. ἱ. α. τ. α. λ. ἱ. δ. ο. υ., Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἐνθα ἱκαναὶ παρέχονται εἰδήσεις περὶ τοῦ Κυρίλλου 5^{ου} καὶ τῆς φιλομουσίας αὐτοῦ.—Ζ. α. χ. α. ρ. ἱ. ο. υ. Ν. Μ. α. θ. ᾱ, Κατάλογος ἱστορικῶς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐν Ναυπλίῳ 1837, σ. 276—7 (ἐκδ. Β' ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 166).—Ἰ. ω. α. χ. εἰ μ. φ. ο. ρ. ο. π. ο. ὑ. λ. ο. υ., Ὑλὴ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. 51' (1896), σ. 366 κ. ἐ.—Μ. α. γ. ο. υ. ἡ. λ. ἱ. Γ. ε. δ. ε. ὡ. ν., Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 683—4.—Σ. π. υ. ρ. Ἀ. ν. ἐ. ἰ. ὄ. χ. ο. υ., Τὰ προνόμια τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 77. Βλ. καὶ περιοδ. «Ἐστία», ἔτ. 1876, σ. 55 ἐν πραγματείᾳ Κ. Π. α. π. α. ρ. ρ. η. γ. ο. π. ο. ὑ. λ. ο. υ. περὶ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου.

χονίσθη μετ' αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁ Νικόλαος Γρόσος, ἀνεψιὸς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα μητροπολίτου Ξάνθης Σεραφεῖμ (1). Ἐν ἔτει δὲ 1843 ἔζη ἐν Κορθίῳ ὁ Εὐστάθιος Γρόσος, ἀνεψιὸς καὶ οὗτος καὶ κληρονόμος τοῦ Σεραφεῖμ, ὅστις εἶχε σύζυγον ἐκ τῆς οἰκογενείας Κυριακοῦ, ἀλλὰ προώρως ἀποβιώσας τῆς συζύγου του δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Οὗτος ἦτο ὁ τελευταῖος ἐξ ἀρρενογονίας ἀπόγονος τοῦ οἴκου. Ὑπάρχει δ' ἐν Κορθίῳ καὶ τοπωνυμία **Γρόσου**.

Οἱ γονεῖς αὐτοῦ, φιλόστοργοι καὶ φιλόδησχοι ὄντες, ἐνεστάλαξαν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σεραφεῖμ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνυπόκριτον πίστιν καὶ πάσας ἐν γένει τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς, παιδαγωγοῦντες διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἠθικῆς διδασκαλίας. Ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τινι μοναχῷ τῆς ἐν Κορθίῳ μονῆς τῶν Τρομαρχίων, νεώτατος δ' ἀσπασθεὶς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν καὶ καρεῖς μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Παναχράντου ὥρῃα πρὸς μάθησιν καὶ σπουδὴν, διό καὶ ὁ πατήρ του, καθορῶν τὴν ὀξύνοϊαν καὶ τὴν πρὸς ἀνωτέραν παιδευσιν ἔφειν αὐτοῦ, ἐξάπεστειλεν εἰς τὴν περιώνυμον τότε ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν Πατριάδα Σχολήν, ἐν ᾗ διδάσκαλοι ἦσαν ἐκ τῶν τὰ μάλιστα λογίμων τοῦ ἔθνους ὑπὸ Δανιὴλ τὸν Κεραμέα, ὅστις ὑπῆρξε τὸ σέμνωμα τῆς περιπύστου σχολῆς, διδάξας καὶ παιδεύσας πολλοὺς ὕστερον ἐν τοῖς γράμμασι διαλάμπαντας Ἕλληνας· ἀπανταχόθεν δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνέρρεον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς Πάτμον πάμπολλοι φιλομαθεῖς καὶ ὑπὸ τῆς παιδείας ἰσχυρολατούμενοι νέοι, ἐλκυόμενοι ἐκ τῆς ἀγαθῆς τοῦ Κεραμέως φήμης, οὕτως ὥστε ἐν Πάτμῳ, πρωτανεύοντος ἐν τῇ Σχολῇ αὐτῆς τοῦ Δανιὴλ, οἱ μαθηταὶ ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους 2).

Εὐρὼν δ' ὁ αἰίδιμος ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ὑπὸ τοὺς διασήμους τοῦ γένους διδασκάλους Βασίλειον τὸν Κουταλιανὸν καὶ τὸν προμνησθέντα Δανιὴλ τὸν Κεραμέα δαψιλῇ πνευματικῇν τροφὴν ἐνέκυπτεν ἀόκνως καὶ θυ-

1) Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων Ξ Α. Σιδερίδου, ἐν περιοδ. «Θεολογία», τ. ΙΒ' (1934), σ. 251.

2) Βλ. Μ. Μαλαβρινάκη, Περί τοῦ μεγάλου τοῦ γένους διδασκάλου Μακαρίου τοῦ Καλογερά, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Πατριάρχης Σχολῆς, καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς ταύτης. Περιοδ. «Εὐνοφάνης», τ. Γ' (1905), σ. 39 κ. ἐ.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Πατριάρχης Σχολή, ἐν Ἀθήναις, 1911.—Κλημ. Καραπᾶ, Ἰάκωβος ὁ Πάτμος. Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1907.—Ἡ ἐν Πάτμῳ Ἀκαδημία, ἐν «Πρακτικαῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ἔτ. 1927, τ. Β', σ. 205—6. Κ. Ἀμάντου, Πάτμος. «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» ἔτ. 1930, σ. 500—8. βλ. καὶ περιοδ. «Παρνασσός», τ. ΙΓ'. σ. 559 κ. ἐ.—«Ἐφημερίδα» Ἐκμονοπόλεως τῆς 5 δεκεμβρίου 1908, ἐνθα φροντισμα περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Πάτμου.

μήρως εἰς τὴν μελέτην τῶν τε περὶ τὴν θύραθεν καὶ τὴν ἱερὰν παιδείαν συγγραμμάτων, καταγινόμενος εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ὑψηλῶν καὶ σοφῶν ἐννοιῶν, ὡς ἀπὸ διαυγοῦς πηγῆς ἀρνούμενος τὰ νάματα τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐθνισμοῦ.

Περαιώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Πάτμῳ ὁ Σεραφεῖμ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, εὐθὺς δ' ἐξ ἀρχῆς κατέλαβε θέσιν σημαίνουσαν, καὶ περ νεώτατος, γενόμενος πρωτοσύγκελλος τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνης Ἱερεμίου. Πρωτοσύγκελλος δὲ τοῦ Χαλκηδόνης διατελὼν ἐχειροτονήθη κατ' αὐγουστον τοῦ 1806 μητροπολίτης Ξάνθης εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποχωρήσαντος ὡς πρόσθεν εἴρηται, Ναθαναήλ, τῶν κανονικῶν τῆς ἐκλογῆς του ψήφων γενομένων ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν Μεγάλου Ῥεύματος 1).

Ὡς μητροπολίτης Ξάνθης ὁ Σεραφεῖμ φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ κατὰ νοέμβριον τοῦ 1806 ἐκδοθέντι ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' Συνδικῷ Τόμῳ περὶ τῶν καθιζόντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἐν ᾧ φέρονται συνυπογεγραμμένοι ὁ Καισαρείας Φλόθεος, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος, ὁ Κυζίκου Μακάριος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Νικαίας Δανιὴλ, ὁ Χαλκηδόνης Ἱερεμίας, ὁ Δέρκων Γρηγόριος 2), ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος, ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος, ὁ Φιλαδελφείας Δωρόθεος, ὁ Νέων Πατρῶν Πολύκαρπος, ὁ Βάρνης Παῖσιος 3), ὁ Προῦλάβου Παρθένιος, ὁ Μαρωνείας Νεόφυτος, ὁ Σφζουπόλεως Χρῦσανθος, ὁ Ἰμβρου Νικηφόρος, ὁ Ὠλένης Φιλάρετος, ὁ Πόσνης Καλλίνικος, ὁ Γρεβενῶν Βαρθολομαῖος, ὁ Ἀγαθουπόλεως Γαβριήλ, ὁ Ἐλασσώνος Ἰωαννίκιος, ὁ Φαρσάλων Παρθένιος καὶ ὁ Νυσάβας Σεραφεῖμ 4).

1) Ἡ πληροφορία τοῦ διακεκριμένου Σμυρναίου ἱστοριοδίφου Ν. Κ. Χ'·Κωστή, ὅτι ὁ Σεραφεῖμ ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης τῷ 1815 εἶνε ἐσφαλμένη. Βλ. Ν. Κ. Χ'·Κωστή, Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας Σμύρνης ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων. Περιοδ. Σμύρνης «Ἱερὸς Πολύκαρπος», ἔτ. 1913—4, σ. 2383 κ. ἐ.

2) Βλ. περὶ τούτου Κ. Παπαρηγόπουλου, Ὁ μέγας Δέρκων. Περιοδ. «Ἐστία», τ. Α' (1876), σ. 53—6.

3) Ἦν οὖτος, ὁ εἰς τὴν Σφζουπόλεως Παῖσιος Νέρης, Ἀνδριος ὡσαύτως τὴν πατριὰ, ἐκ τῶν ἐθνομαρτύρων τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, ἀπαχθὺς καὶ οὗτος, ἀπρὸς ὑτέστη φρικτῶδη βασιανιστήρια, ὀλίγον μετὰ τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Δύο Ἀνδριοὶ ἐθνομάρτυρες ἱεράρχαι. Κορώνης Γρηγόριος καὶ Σφζουπόλεως Παῖσιος. Περιοδ. «Θεολογία» ἔτ. 1930 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει.

4) Γ. Ἀγγελόπουλου. Τὰ κατὰ τὸν αἰίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', τ. Α'. σ. 67.

Ὁ Σεραφεῖμ ὡς μητροπολίτης Ξάνθης ἀναγράφεται καὶ μεταξὺ τῶν συνδρομη-

Τῷ 1814 διαμένων ἐν Ἀνδρῶν ὁ Σεραφεῖμ, ἔνθα μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν γονέων του, ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐν Μοσχίωνι τοῦ Κορθίου ἀνεγερθέντος ὁμωνύμου ἱεροῦ ἱαοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάγεσις ὀφείλεται εἰς τὸν προμνησθέντα ἰδρυτὴν τῆς εἰρημένης σχολῆς Σχμουήλ Πλασίμην τὸν ἐπονομαζόμενον Σκαζήν¹⁾. Τὸ ἐπόμενον δ' ἔτος κατεσκευάσε λαμπρὰν μαρμαρίνην κρήνην πλησίον τοῦ ἐν Κορθίῳ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἐπὶ τῆς κρήνης ταύτης σφύζεται μέχρι σήμερον ἡ ἐξῆς ἔμμετρος ἐπιγραφή, κεφαλαιώδεις συμπελεγμένοις γράμμασι κατὰ τὸ βυζαντινὸν ἰδιότυπον κεχαραγμένη καὶ κατὰ κοινήν μεταγραφὴν ἔχουσα ὧδε :

Διψῶντες πάντες συνέρχεσθε εἰς ὕδωρ
Γείτονες, ξένοι, ἀντλοῦντες ἀκινδύνως,
Ἀρχοντες, πτωχοί, πίετε τοῦτο χάριν
Πηγὴ γὰρ αὕτη ἐκτίσθη ἐκ δαπάνης
Ξίνθης Σεραφεῖμ Γρόσου μητροπολίτου
Εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, γονέων καὶ οἰκείων
Ἀείμνηστον αὐτοῦ χρηστὴν σοφίαν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ
περὶ τὰ μέσα μηνὸς ἰανουαρίου.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναχράντου διάφορα ἅγια λείψανα, κατὰ τὸ ἐξῆς ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς ταύτης σημείωμα :

«ἄνω», αὐγούστου ἱζ' ἀφιερῶθη ἐν κουτίῳ κατηφεδένιον ἀργυροκοσμημένον παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Ξάνθης κυρίου Σεραφεῖμ τοῦ πικλήν Γρόσου, τὸ ὁποῖον ἐνέχει ἐν αὐτῷ εἰς πλάκαν ἀργυρὰν τμήματα ἁγίων λειψάνων, τοῦ ἁγίου Χαλαράμπου, Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος, τῆς ἁγίας Γλυκερίας, τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου, τοῦ ἁγίου Πολυκάριου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Νέου»²⁾.

Ὁ Σεραφεῖμ διετέλεσε μητροπολίτης Ξάνθης ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν περίπου, ἤτοι μέχρι τοῦ ὁκτωβρίου 1831, ὅτε λίαν τιμητικῶς μετετέθη κατὰ προβιβασμὸν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως Σμύρνης ἐπὶ διαδοχῇ Ἱεροθέου τοῦ ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγκέλλων, ἐκπεσόντος

τῶν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1807 ἐκδόσεως ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ τοῦ Μηλιώτου «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Βλ. τ. β' τοῦ ἔργου τούτου, σ. 329, ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ὁ Ξάνθης Σεραφεῖμ διέμενε τότε ὡς Συνοδικός.

1) Βλ. σ. 6.

2) Κώδικος τῆς μονῆς Παναχράντου, σ. 179.

«ἅτε πολλῶν λαληθέντων καὶ λοιδορηθέντων αὐτῷ»¹⁾. Διεδέχθη δὲ τὸν Σεραφεῖμ ἐν Ξάνθῃ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κλαυδίουπόλεως Εὐγένιος.

Ἀλλὰ μετ' οὗ πολὺ ὁ Σεραφεῖμ ἐγένετο ἐκπτωτος τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Σμύρνης θρόνου, διότι τὸν κατὰ ἰούνιον τοῦ 1833 ἀνεπισήμως ἐπισκεφθέντα τὴν Σμύρνην βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνά ὑπεδέχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς πανηγυρικῶς, μετ' ἐπιδεικτικῆς πομπῆς καὶ πινδύμων κραυγαλέων πολυχρονισμῶν²⁾.

Καὶ ἐξωρίσθη μὲν τότε ὁ Σεραφεῖμ εἰς Προῦσσαν, διακινδυνεύσας καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων Τούρκων, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ἤδυνήθη νὰ διαφύγῃ ἐκεῖθεν καὶ ἄσυλον ζητῶν ὁ φιλόπατρις ἱεράρχης κατέφυγεν εἰς τὸ ἐλεύθερον Κράτος τῷ 1834.

Ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἐδέχθη τὸν Σεραφεῖμ μετ' ἐξαιρετικῆς εὐμενείας, περιέθαλψε δὲ καὶ ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν παντοίας περιποιήσεις καὶ τιμὰς. Ἀποθανόντος δὲ τὴν 15 μαρτίου 1837 τοῦ ἐπισκόπου Ἀνδρου Σωφρονίου ἐποποθετήθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνδρου ὁ Σεραφεῖμ, καὶ τοιοῦτο δὲν ἐγένετο ἄνευ πολλῶν προσκομμάτων, παρεμβληθέντων ἐπιμόνως ἔνεκα τυπικῶν λόγων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἅτινα ὁμως ὑπερενική-

1) Μητροπολίτου πρώην Παράμυθίας Ἀθηναγόρα. Ὁ θεσμὸς τῶν Συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριαρχεῖῳ.—Εὐαγγέλου Σαβράμη. Ὁ Κώδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου. Περιοδ. «Θεακικά», τ. 5' (1935), σ. 236.

2) Βλ. τὰ ἔγγραφα τῆς ἐκπτώσεως τοῦ Σεραφεῖμ ἐν ἐφημ. «Ἀθηναῖ», ἀριθ. 142 τοῦ 1833, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθησαν. Βλ. ὡσούτως περὶ τοῦ Σεραφεῖμ ὡς μητροπολίτου Σμύρνης: Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Αὐτοσχέδιος διατριβὴ περὶ Σμύρνης ἐν Σφζομένοις Φιλολογικοῖς, τ. Α', σ. 347.—Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Σφζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα, τ. Β', σ. 360, 366, 490.—Ἀθ. Παπαδόπουλου Κεραιώ, Περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Σμύρνης, περιοδ. «Ὀμηρος», τ. 5' (1878) καὶ ἐφ. «Ἀνατολή», ἔτ. Α' (1881).—Ἀνθίμου Ἀλεξίου, Χρονολογικοὶ Κατάλογοι τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχιερατευσάντων, ἐν «Νεολόγῳ» Κωνστ./πόλεως, ἀριθ. 6517 τῆς 10 ἀπριλίου 1891.—Ε. Ἰ. Δράκου Ἑλληνικαὶ Ἐκκλησιαστικαὶ Σελίδες, Ἀθήναις 1891. σ. 6, 8, 10.—Auntell, Asia Minor, τ. Β', σ. 415.—Βασίλειου, μητροπολίτου Σμύρνης, Ἱεράρχαι Σμύρνης, ἐν «Ἡμερολογίῳ Ἀμαλθείας» ἔτ. 1894, σ. 191.—Σ. Ἀντωνόπουλου, Μικρὰ Ἀσία, 1907, σ. 95 καὶ 102 κ.έ.—Γ. Λαμπάκη, Οἱ ἐπὶ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 167.—Ἐπαμ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 395 κ.έ.—Τρ. Εὐαγγέλιδου, Ἱστορία τοῦ Ὁθωνος, ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 48 κ.έ.—Μιχ. Λαμπρόνιδου, Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος περιδ. «Ἑλληνισμός», ἔτ. 12' (1914), σ. 184.—Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτου, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 40.—Χρυσόστομο Α. Παπαδόπουλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 193—4.

θησαν χάρις εις τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιδειχθὲν θερμότατον ἐνδιαφέρον τοῦ βασιλέως. Ῥητῶς δὲ ἀναγράφεται εἰς τὸ ἀπὸ 28 μαΐου 1837 Β. Διάταγμα τοῦ διορισμοῦ του, ὅτι οὗτος γίνεται «*διὰ τὴν ἐξαιρετικῶς ἀποδεδειγμένην ἀφοσίωσιν καὶ τὸν εὐλαβῆ χαρακτῆρα*» τοῦ φιλοπάτριδος ἱεράρχου. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ δὲ Ἀνδρου διατελὼν ὁ Σεραφεὶμ ἔφερεν ἰσοβίως τὸν ὃν ἀρχῇθεν ἐκέκτητο βαθμὸν τοῦ Μητροπολίτου. Ὁ τίτλος του ἦτο: «*Ὁ κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Ἀνδρου Μητροπολίτης*».

Ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀνδρου τοῦ ἔτους 1837 σφύρονται τὰ ἐξῆς σημειώματα περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ μητροπολίτου Σεραφεὶμ ὡς ἐπισκόπου Ἀνδρου, τῆς ἀφίξεώς του ἐν τῇ νήσῳ καὶ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του:

Τῇ 31 μαΐου 1837 ἡ Β. Γραμματεία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1595 ἐγγράφου της κοινοποιεῖ εἰς τὸν μητροπολίτην Σεραφεὶμ τὸν διορισμὸν του εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνδρου.

Τῇ 14 ἰουνίου ἰδίου ἔτους ὁ νέος ἐπίσκοπος εἰδοποιεῖ τὸ Β. Ὑποδιοικητήριον Ἀνδρου περὶ τοῦ διορισμοῦ του καὶ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν νήσον καὶ ζητεῖ νὰ τῷ παραδοθῶσι τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπισκοπῆς.

Αὐγούστου 5, 1837. «Εἰδοποίητις πρὸς τὸν ἀρχιδιάκονον Διονύσιον Μπίστην διὰ νὰ παρευρεθῇ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ὅπως παραλάβῃ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ἐπισκοπῆς Ἀνδρου».

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου λευκοῦ φύλλου παλαιοῦ ἐντύπου ψαλτηρίου, ἀνήκοντος εἰς τὸν ἐκ Στραπουργιῶν ἱερέα Θεόδωρον Καλλιβρούσην, σφύζεται σὺν ἄλλοις καὶ τότε τὸ σημείωμα: «1337 ἦλθεν ὁ δεσπότης — ἰουνίου 15 — ὁ Σεραφεὶμ καὶ τοῦ ἔμβασα μία λίτρα κερὶ σепτεμβρίου 10 διὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον στίς Ἐβρουσές». Τὸ σημείωμα βρίθκει ἀνορθογραφῶν.

Ὁ διορισμὸς τοῦ Σεραφεὶμ ὡς ἐπισκόπου Ἀνδρου ἐνεποίησε καθ' ὅλην τὴν νήσον ἀγαθοτάτην ἐντύπωσιν. Διερμηνεύον τὰ αἰσθήματα ταῦτα ὁ ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἀνδρῶν Μιχαλάκης Πολέμης¹⁾ ἔγραψεν ἐκ Σύρου τὴν 13 Μαρτίου 1837 πρὸς τὸν δήμαρχον Γαυρείου Γιαννούλην Δημητρίου σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς:

«... Ἀπὸ εἰδήσεως ἐξ Ἀθηνῶν πληροφοροῦμεθα ὅτι ἔγινεν Ἀνδρου ὁ πρῶν Σμύρνης Σεραφεὶμ, ἀδελφὸς τοῦ Γιαννάκη Γρόσου ἀπὸ τὸ Ἐπάνω Κάστρον²⁾ λέγουν μάλιστα ὅτι τοῦ ἐδόθη καὶ ἡ Τήνος μαζί ὡς μία Ἐπαρχία³⁾. Κοντὰ εἰς τὴν λύπην μου, ἀγαπητέ, διὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου εὐχαριστήθην εἰς ταύτην τὴν ἐκλογὴν ὅτι ἔγινε πάλιν πατριώτης μας καὶ ὄχι ξένος.

1) Περὶ Μιχαλάκη Πολέμη βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Γενεαλογικὰ μελετήματα. Ἡ οἰκογένεια Πολέμη. Ἐφημ. Ἀθηνῶν «Ἐμπρὸς» τῆς 31 αὐγούστου 1924.

2) Ἡ εἰδησις ἦτον ἀνυπόστατος.

«Εἰς τὴν Ὑδραν ἄρχισεν ἕνας τρομερὸς σεισμὸς ἀπὸ τὰς 9 τρέχοντος καὶ ἐξακολούθησεν ἕως τὰς 11, ὅπου μοὶ ἔγραψαν. Ἐποντίσθησαν διάφορα ὀσπῆτια¹⁾ ὀλίγα ἐκ τῶν ὧν ἔμειναν ἀβλαβῆ. Ἐκαμεν ὁ θεὸς καὶ ἄρχισεν ἡμέρα, διότι ἂν ἦτον νύκτα ἤθελε χαθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἔως τῆς ὥρας μοὶ ἔγραψαν ὅτι ὅλοι εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ ὀσπῆτια».

Εἰς τὸν Σεραφεὶμ πλὴν τῶν κανονικῶν ὡς ἐπισκόπου ἀπολαυῶν ἐχορηγήθη ἐπὶ πλέον τῇ συστάσει τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ μηνιαία πρόσθετος ἐπιχορήγησις ἐκ δρ. 100. Τὴν δὲ 18 (36) Σεπτεμβρίου 1842 ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν σπανίως τότε ἀπονεμόμενον χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος.

Ἀλλ' ὀλίγον ἐχάρη τὰς ἐπιδαψιλευθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος ἐξαιρετικᾶς εὐνοίας· διότι τὴν 4ην ὁκτωβρίου 1842 ὁ Σεραφεὶμ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις. Εἰδοποιηθεὶς τὴν 30 σεπτεμβρίου 1842 ὅτι βασιλεὺς Ὁθων, περιοδεύων εἰς τὰς νήσους, ἔμελλε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ Κόρθιον τῆς Ἀνδρου, ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ Σεραφεὶμ, ἔδραμεν εὐθὺς ἐκεῖ ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς του μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Κλήρου πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ μόλις φθάσας καὶ μαθὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς θ' ἀπεβίβαζετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γαυρείου, ὁκτάωρον καὶ πλέον ἀπέχοντος τοῦ Κορθίου, σπεύδει πάραυτα εἰς Γαύρειον. Ἀλλὰ τὸ ταξίδιον τοῦ βασιλέως εἶχε ματαιωθῇ. Μάτην δ' ἀναμεινῶν ἐπὶ τριήμερον εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας, ἐλυπήθη μὲν ἀφ' ἑνός, διότι δὲν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ καὶ νὰ περιποιηθῇ εἰς τὴν πατρίδα του τὸν βασιλέα, ἐχάρη δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπερμέτρως, διότι ἐφθασεν ἐκεῖ εἰς χεῖράς του τὴν 4 ὁκτωβρίου ἡ ἐπίσημος κοινοποίησις τῆς Γραμματείας ὅτι ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ Χρυσοῦς Σταυρὸς καὶ ἡ ἐκ δρ. 100 πρόσθετος μηνιαία ἐπιχορήγησις. Ἀμέσως τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἠτοιμάσθη χαίρων νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, ἀλλὰ καθὼς ἦν στιγμὴν ἔπνευε, καὶ πρὶν ξεκινήσῃ ἀκόμη, ἔπεσε νεκρὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν περὶ τὴν ἡμίονόν του μοναχῶν, πληγείς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας Ὁ θάνατός του, γράφει ἡ ἔφημ. «Ἀθηνᾶ», ἀφῆκε λύπην ἀπαρηγόρητον εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνδρου καὶ συμφορὰν ἐσχάτην εἰς τὸν δυστυχῆ ἀδελφόν του Ἰωάννην Γρόσον· διότι ἔνεκα τοῦ εἰς ἐπίτασιν ἀποστασιν ἐπελθόντος αἰφνιδίου θανάτου του, μόλις ἔμαθον τὴν εἴδησιν οἱ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ διαμένοντες ἀπεγύμνωσαν πάραυτα ἐντελῶς ταύτην, ἀφαρπάσαντες ὅλην τὴν εὐρεθείσαν χρηματικὴν περιουσίαν του, ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη του, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀρχιερατικά του ἄμφια, τὰ ὅποια εἶχεν ἐξαγοράσει ἀπὸ τὴν Σμύρνην μεταβάς ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖ ὁ προμνησθεὶς ἀδελφός του Ἰωάννης Γρόσος ἐξ ἰδίων του χρημάτων¹⁾.

Ὁ Σεραφεὶμ χαρακτηρίζεται καθ' ὃν χρόνον κατεῖχε τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνδρου ὡς χλιαρὸς καὶ ἀδρανής. Ἔτσι ἐπέτρεψεν ὅπως τὸν ἰανουάριον τοῦ 1839 τελεσθῇ ἐν Ἀνδρῳ ὑπὸ δυτικοῦ ἱερέως γάμος ἑτεροδόξων, ἦτοι

1) Ἐφημ. «Ἀθηνᾶ», ἀριθ. 968 τῆς 14 νοεμβρίου 1842.

ὀρθοδόξου γυναικὸς μετὰ καθολικοῦ συζύγου. Κατακρίνεται δὲ ὁριμῶς ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Οἰκονόμου ὡς ἐπιδείξας ἀδιαφορίαν ἂν μὴ καὶ ἀνοχήν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, κατὰ φεβρουάριον καὶ μάρτιον τοῦ 1839, ἀρξάμενον Καίρειον κήρυγμα τῆς Θεοσεβείας, εἰ καὶ πολὺς ἦν καὶ σκυθρωπὸς ὁ περὶ τούτου λόγος, ἔγραφον δὲ πρὸς τε τὴν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν ὁδυνώμενοι καὶ σχετλιάζοντες ἄλλοι τε πολλοί, ἐν οἷς ὅτε διοικητὴς Σύρου καὶ ὁ δήμαρχος Ἑρμοнопόλεως¹⁾). Μόνον δ' ὁ μητροπολίτης Σεραφείμ, τὸν ὁποῖον ὁ Οἰκονόμος καλεῖ τούτου ἕνεκα **κωφόν**, ἐσιώπα. Καὶ οὐ μόνον, λέγει ὁ Οἰκονόμος, οὐδὲν ἔπραττε πρὸς τὴν δυσέβειαν τὴν καταλυμαίνουμένην τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, ἀλλὰ καὶ προσκλήθεις παρὰ τῆς Συνόδου νὰ πληροφορήσῃ αὐτὴν περὶ τινῶν ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Κλήρου ἀρρήτους κατὰ τῶν ἱερωτάτων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δογμάτων ἐξεμούντων βλασφημίας καὶ ἄλλων ἄλλους κινούντων τριούτους μοχθηρὰς καινοτομίας ἀναγύρους, ὁμολογεῖ μὲν διὰ τῆς ἀπὸ 17 ἰουλίου 1839 ὑπ' ἀριθ. 307 ἀναφορᾶς του, ὅτι ἀληθὲς εἶνε καὶ βέβαιον ὅτι **διάφοροι παρὰ διαφορῶν κατὰ θρησκείας διαφημίζονται λόγοι εἰς διάφορα μέρη**, ποικιλαχῶς ὅμως πειράται νὰ διαφύγῃ εἰς τῆς ἀγνοίας τῶν προσώπων τὰς σκοτεινὰς λοξοδρομίας, ἐξαιτούμενος ὅπως ἐκδοθῇ παρὰ τῆς Συνόδου παραινετικὴ πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐγκύκλιος, ὅπως καταμηνύσῃ τοὺς βλασφημοῦντας διὰ τῆς ἐπισκοπῆς.

Διονύσιος

Ἐγεννήθη ἐν Ἀηδονίοις τῆς Ἀνδρου ἐξ οἰκογενείας τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν ἐν τῇ νήσῳ, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μπίστη καὶ ἔγγονος τοῦ κοτζάμπαση Νικολάου Μπίστη.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν ἐν Μοσχίωνι τοῦ Κορθίου Σχολὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος ὑπὸ διδάσκαλον τὸν Παγκράτιον Κουμέλην. Διδασκόμενος δὲ ἐδίδασκε καὶ ὁ ἴδιος ὡς ὑποδιδάσκαλος εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν τῆς σχολῆς, καθ' ἣ δὲ ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται, ὡς μοθὸν ἐλάμβανε διὰ τὴν διδασκαλίαν του ταύτην 26 ἰσπανικὰ τάλληρα κατὰ τριμήνιαν, τιμωμένου τότε τοῦ ἰσπανικοῦ ταλλήρου ἀντὶ 3 γροσίων²⁾). Ἐλάμβανε πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ κάθε μαθητὴν ἓν ψωμίον καθ' ἑκάστην Δευτέραν.

Βραδύτερον ἐν σχετικῶς προηγμένῃ ἡλικίᾳ διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Θεοφίλου Καίρη, παρ' ᾧ διήκουσεν ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἐπὶ τριετίαν (1836—1839) ἐν τῇ Καίρειῳ Σχολῇ διδασκθέντων μαθημάτων. Νέος ἦτο ἀνιέρειμος χαρακτῆρος καὶ δυσήνιος, οὐχὶ ἀπαξ δημιουργήσας εἰς ἑαυτὸν δυσαρέστους περιπλοκάς καὶ παρασχῶν ἀφορμὰς εἰς λήψιν αἰσθηρῶν

1) Ἐφημ. «Αἰὼν» Ἀθηνῶν, ἀριθ. 51 τοῦ 1839, ἐν παραρτήματι.—Δ. Π. Πασχάλης, Θεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μελέτη. Ἐν Ἀθήναις, 1928.

2) Δ. Π. Πασχάλης, Νομίσματα καὶ ἀγοραστικὴ ἀξία αὐτῶν κατὰ διαφορὰς ἐποχάς. Μελέτη ἀνέκδοτος.

ἐναντίον του μέτρων. Οὕτω τῷ 1840 ἀρχιδιάκονος ὦν τοῦ Ἀνδρου Σεραφείμ, παρ' ᾧ κατεῖχε τὴν ἐμπιστευτικὴν ταύτην θέσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1833 καθ' ὃν χρόνον ὁ Σεραφείμ διετέλει μητροπολίτης Σμύρνης, ἐξωρίσθη ἐκ τῆς Ἀνδρου συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ περὶ τῆς ἐξορίας του πρὸς τὸν Ἀνδρου Σεραφείμ διαταγὴ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἔγραφεν ἐπὶ λέξει: «Ἐπειδὴ ὁ ἀρχιδιάκονος Διονύσιος Μπίστης¹⁾ ἠπάτησεν εἰς πολλὰς περιστάσεις τὴν ἱερότητά σου καὶ ὑπέπεσεν εἰς πολλὰ λάθη, καὶ ἐπειδὴ καθ' ἣ ἔχει πληροφροῦν ἡ Σύνοδος ἔγινεν αἴτιος σκανδάλων καὶ ταραχῶν, διὰ τοῦτο παραγγέλλεσθε νὰ διατάξῃτε αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ ἐκτὸς τῆς Ἀνδρου ὅποιον Μοναστήριον θέλῃ νὰ βιώσῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του²⁾». Ἀλλὰ συνεπείᾳ ἀναφορᾶς ὑπογραφείσης ὑπὸ 200 τῶν μάλιστα εὐπολήπτων κατοίκων τῆς Ἀνδρου ἡ διαταγὴ ἀνεκλήθη.

Ἐν Ἀνδρῷ ἐξακολουθῶν νὰ κατέχῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ γραμματέως τῆς ἐπισκοπῆς ἀνεμυγνύετο εἰς διαφορὰς ἐνεργείας, εἶναι τῶν ὁποίων ἐδημιουργοῦν εἰς αὐτὸν δυσαρέστους δικαστικούς ἀγῶνας. Ἐτοί τῷ 1837 ἐπεχείρησε νὰ κτίσῃ οἰκίαν εἰς τὰ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας οἰκόπεδα, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζετο ὅτι ἦσαν ἰδικὰ του ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἠμφισβήτει ὁ δήμαρχος Γαυρείου Γιαννιούλης Δημητρίου ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἦτο τὸ γένος Μπίστη, ἀλλ' ἄλλου κλάδου, μακρυνοῦ συγγενοῦς τοῦ Διονυσίου. Εὐρίσκομεν δὲ ὅτι τῷ 1839 συνέταξεν ἐπιτροπικὸν πρὸς τὸν ἐν Ἑρμοπόλει τῆς Σύρου δικηγόρον Ἀλεξίνον Πάλμαν διὰ νὰ ἀντικρούσῃ ἀγωγὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Λεονάρδου Κ. Μπίστη, οὗτινος ἐπίσης εἶχεν αὐθαιρέτως καταλάβει παρακείμενα οἰκόπεδα³⁾).

Τὴν δὲ 23 ἰανουαρίου ἰδίου ἔτους 1839 συνέταξε σύμφωνον ἀλλαγῆς ἐνὸς εἰκοστοῦ πέμπτου τοῦ πλοίου βρικίου τοῦ Ματθαίου Α. Μπειρίκου μὲ 40 ὄργυα τόπον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς ἀντάλλαγμα. Τοῦτο δὲ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἐπώλησεν ὁ Διονύσιος τὴν 2 φεβρουαρίου 1839 ἀντὶ διστηλῶν 250 πρὸς τὸν Δημήτριον Πιάγκον⁴⁾).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεραφείμ μεταβίβας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Διονύσιος κατώρθωσε τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ἐπίσης ἐξ Ἀνδρου μητροπολί-

1) Οὕτω ἐγράφετο πάντοτε ὁ Διονύσιος, βραδύτερον δὲ μετέβαλε τὸ οἰκογενειακὸν του ἐπώνυμον Μπίστης εἰς Πίστης δι' ἐξεζητημένης καὶ λίαν ἀπιθάνου τοῦ ὀνόματος παραγωγῆς.

2) Ἐφημ. «Ἀθηνᾶ» τῆς 13 μαρτίου 1840.

3) Βλ. τὸ ἀπὸ 19 ἰουνίου ὑπ' ἀριθ. 1210 ἐπιτροπικὸν τοῦ συμβολαιογράφου Ἀνδρου Μιχ. Ἀθανασίου.

4) Εὐρετήριον Συμβολαιογράφου Ἀνδρου Μιχαὴλ Ἀθανασίου, ἀριθ. 958 καὶ 968.

του Νικομηδείας Διονυσίου Κωτάκη¹⁾ νὰ καταλάβῃ σημαίνουσιν θέσιν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ μετ' οὐ πολὺ, κατὰ Σεπτέμβριον 1845, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κεστενδιλίου (Βουλγαρίας), ὅθεν μετετέθη εἰς τὴν μητροπολιν Πρεσπῶν τῷ 1847. Μητροπολίτης Πρεσπῶν διετέλεσεν ἐπὶ ἑνδεκαετιᾶν περίπου, μεθ' ὃ μετετέθη καὶ αὖθις εἰς Κεστενδίλιον. Μετὰ τριετιᾶν δὲ περίπου, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1861, ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης. Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη «διὰ λόγους εὐλόγους καὶ κανονικοὺς ἐγένετο ἔκπτωτος ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ταύτης», ἐξελέγη δ' αὖτ' αὐτοῦ τὴν 16 μαρτίου 1867 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λεύκης Ἰλαρίων.

Ἀπῆλθε δ' εὐθὺς κατόπιν ὁ Διονύσιος Μπίστης εἰς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ἐπεθύμει νὰ ἐπισκεφθῇ χάριν μελετῶν καὶ ἀρχιερεὺς ἀκόμη ὧν ἐν ἐνεργείᾳ. Διέμεινε δ' εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο κρησφύγετον ἐπὶ ὀκταετιᾶν ὁλόκληρον, ἐγκύπτων φιλοπόνως μὲν, ἀλλ' ἄνευ, ἀτυχῶς, καὶ τῆς ἀπαιτουμένης κριτικῆς, εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν πλουσιωτάτων ἐν Ἀθῶνι βιβλιοθηκῶν, πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρνούμενος γνώσεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, φιλολογικῶν, ιστορικῶν, θεολογικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἱατρικῶν, τὰς ὁποίας ὁ μακάριος ἀνὴρ ἀπεθησαίρισεν ἐν ὀγκωδεδιστίῳ χειρογράφῳ τόμῳ, εἶδος τι πανδέκτου, ἐκ τῶν ἐν Ἡπειρῷ ὀνομαζομένων κουβαράδων²⁾ καὶ ἐν ᾧ ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ πλησίον μελέτης περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνταγὴν πρὸς θεραπείαν τοῦ φίστουλα ἢ ὁδηγίαν πρὸς κατασκευὴν μαντζουνίων. Τὸ περιεργον τοῦτο συνονθύλευμα ὁ ἔρραυστος τοῦ εἶχεν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν, ἐπιδιώκων παντὶ σθένει καὶ τὴν διὰ τύπου ἔκδοσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ ποίαν ἔλαβε τοῦτο τύχην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συλλογέως ἀγνοοῦμεν.

Τῷ 1875 καταλιπὼν τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπανῆλθεν ἐν Ἑλλάδι, ὃ δὲ αἰοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκούργος, πά-

1) Περὶ τοῦ πρώην Σηλυβρίας εἶτα Ἀμασείας καὶ κατόπιν ὁπὸ τοῦ 1839 μέχρι τοῦ 1875 μητροπολίτου Νικομηδείας Διονυσίου Ἰω. Κωτάκη δημοσιεύομεν ἰδιαιτέρων φροντισμάτων.

2) Κ ο υ β α ρ ᾶ ὡνομάζετο ἐκ τοῦ σχήματός του καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐδιπλώνετο, χρονικὸν συντασσόμενον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων μοναζόντων, περιέχον πολλῶν οἰώνων χρονολογικῆς πληροφορίας καὶ ἄλλα σχετικὰ καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα. Ὁ Κουβαράς οὗτος τῶν Ἰωαννίνων, περιώνυμος καὶ πασίγνωστος καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρον, εὐρίσκειτο ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς πόλεως τῇ ἀποκειμένη ἐν τῇ Καπλανεῖῳ Σχολῇ, πληρὴς δὲ τοῦ Κουβαρά ἀντίγραφον ἐσφύζετο εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἰδιωτικὴν βιβλιοθήκην Μπαλάνου. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἐκάθισαν μετὰ τῶν ἐν οἷς εὐρίσκοντο οἰκοδομημάτων τὴν 25ην αὐγούστου 1820, ὅτε ὁ πολιορκούμενος Ἀλῆ Πασᾶς ἔκασε τὰ Ἰωάννινα. Κατ' ἀναλογία Κουβαράδες ὀνομάσθησαν καὶ πάντα τὰ χονδρὸν εἰλητάριον ἀποτελοῦντα πολυσέλιδα χειρόγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα περιέχονται ποικίλαι διατριβαὶ ἐξ ἀντιγραφῶν, ἄνευ εἰρημῆς καὶ συστήματος γεγραμμέναι. Τούτους ὀγκωδεστέρους τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ Κ ο υ β α ρ ᾶ δ ὶ ω ν πλουτεῖ ἢ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονὴ τῶν Ἰβήρων, ἐπιγε-

σχῶν βαρέως ἐξ ἀνιάτου νοσήματος καὶ διαμένων ὡς ἐκ τούτου ἐν Ἀθήναις, ἀπέστειλε τὸν πρῶν Ξάνθης εἰς Σύρον καὶ κατέστησεν οἶονε τοποτηρητὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του. Μετ' οὐ πολὺ δὲ θανόντος τοῦ Λυκούργου ὁ Διονύσιος παρέμεινεν ἐν Σύρῳ, διοικῶν εὐδοκίμως τὴν κρησφύουσαν Ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ ὀκταετιᾶν ὁλόκληρον, ἥτοι μέχρι τοῦ 1883. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ Διονύσιος ἀπέσπασεν ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς κοινωνίας τῆς Ἑρμοπόλεως, διότι ἦτο προσηνὴς καὶ μειλίχιος, πραῆς καὶ ὁμιλητικὸς καὶ πρὸς πάντας γλυκὺς. Τελέσας ἐν κατανύξει τὸ μνημόσυνον τοῦ εὐεργέτου τοῦ Λυκούργου τοσοῦτον εἶχε συγκινηθῇ, ὥστε ἡ τρέμουσα φωνὴ του κατέληξεν εἰς λυγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα κατελείβοντο ἐπὶ τῶν παρειῶν του, παρασυστρέφοντες εἰς τὴν ἰδίαν συγκίνησιν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιασματος.

Τῷ 1883 χειροτονηθέντος Σύρου καὶ Τήνου τοῦ Μεθοδίου, ὁ Διονύσιος ἀπῆλθεν εἰς Τήνον κατὰ παράκλησιν τοῦ Μεθοδίου, ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ αὐτὸν εἰς τὴν νῆτον ταύτην. Ἐκεῖ δὲ καὶ πρὸς Κύριον μετέστη πλήρης ἡμερῶν, ἄγων τὸ ἐνενηκοστὸν καὶ ἔβδομον τῆς ἡλικίας του ἔτος. Καί τοι δ' εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλακῶς γῆρας καὶ πολλὴν ἀτυχῶς κατὰ τοῦτο τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κατάχρησιν ποιούμενος, ἀλύμαντον διέσωσε μέχρι τοῦ θανάτου τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν μεγάλην καὶ σπανίαν αὐτοῦ μνήμην, ἀκεραίας ἅμα διατηρῶν καὶ τὰς σωματικὰς του δυνάμεις. Ἀπέθανε δὲ πενέστατος, εἰ καὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἀρχιερεὺς διτελέσας· ἠδύνατο, ἐὰν ἄλλοιον εἶχε τὸν χαρακτῆρα, πρόσθετες δὲ καὶ ἐὰν πλεονέκων περιστοιχίζετο, πολλὰ ν' ἀποθησαυρίσῃ.

Κατέλιπε δὲ ὁ Διονύσιος τὰ ἑξῆς ποιήματα :

— Ἡμερολόγιον ἥτοι Καλανδᾶριον, περιέχον τὸ αἰώνιον Πασχάλιον μετὰ τὰ ἐπόμενα αὐτοῦ, τὸ Ἑορτολόγιον καὶ Σεληνοδρόμιον. Ἐξεδόθη παρὰ **Διονυσίου Μπίστη** τοῦ ἐξ Ἀηδονίων τῆς νήσου Ἄνδρου, Ἀρχιδιακόνου τοῦ Π: Σμύρνης Σεραφεῖμ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῶν Ἀδελφῶν Α. καὶ Ν. Ἀγγελιδῶν, 1835, σ. 16ον, σελ. δ'—87. Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο, σπανιότατον σήμερον, εἶναι ἱκανῶς ἐνδιαφέρον.

Περιγραφικὴ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἀθῶν, ἀρχὴν ἔχουσα πρὸ 2187 ἐτῶν, ὑπὸ **Διονυσίου Πίστη**, πρώην Ξάνθης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Μακεδονία» Ν. Βαγλαμαλῆ, 1870, σ. 8ον, σελ. 104.

Τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔργον τοῦτο τοῦ πρώην Ξάνθης δὲν εἶνε πρωτότυπον, ἀλλ' ἀντίγραφον ἄνευ τινὸς ἐλέγχου καὶ κριτικῆς τοῦ κειμένου ἐκ χειρογράφου τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἡγουμένου τῆς ἐν Ἀθῶνι μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὅπερ φέρει τὸν ἐξῆς τίτλον: «Ἀθωνιάς, ἥτοι σύντογραμμένους τὸν μὲν «Ω κ ε α ν ὁ ν» τὸν δὲ «Χ α ο ς». Βλ. καὶ Ἰ. Λ α μ π ρ ῖ δ ο υ, Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, τευχ. Α'. σ. 65 καὶ προλόγους Δ' καὶ Β' τευχους ἰδίου ἔργου.—Ν. Τ σ ι γ α ρ ᾶ, Ἡπειρωτικὰ ἐν Ἀττικῇ Ἡμερολογίῳ» ἔτ. 1886, σ. 325—9.

μος περιγραφή τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἀθωνος. Ἐν τῷ ἀγωνύμῳ ὄρει Ἀ-
θωνι αὐξήσῃ. Ἐξεδόθη δὲ ἡ «Ἀθωνιάς» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ ἐν
Σμύρῃ μετὰ τὸ 1870 (σχ. 8ον, σελ. 100), ἀλλ' ὑπὸ χρονολογίαν 1868, ὅτε
ἐγράφη. Τὸ ἔργον δὲ πάλιν τοῦτο τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, περιέχον τὰ
τρία πρῶτα τυπικά τοῦ Ὁρους, ὡς καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν αὐ-
τῷ μονῶν, φαίνεται ληφθὲν ἐκ τῆς Περιγραφῆς τοῦ Θεοδωρήτου Ἐσφιγ-
μενίτου, σφισμένης ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει χειρογράφου, ἀλλ' ὁμαθῶς ἀντιγρα-
φὴν καὶ ἀκριτῶς συμπληρωθὲν, κάκιστα δὲ τυπωθὲν, καθίσταται αὐτὸ τοῦ-
το ἀποκρουστικὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὡς ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Μανουήλ
Γεδεών. Τὸ τοῦ πρῶην Ξάνθης Διονυσίου εἶνε σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ
Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ ὁποίου, ὡς εἴρηται, καὶ ἀν-
τεγράφη, ἀλλ' εἶνε ἐκτετυπωμένον μετὰ τινος προσοχῆς ἐν σχέσει πρὸς
τὴν «Ἀθωνιάδα» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ὅλως ἀγράμματον ἔργον, πλη-
ρες σολοικισμῶν καὶ ἀνορθογραφιῶν, καί τοι καὶ τὸ τοῦ Διονυσίου Πίστη
συνεπήχθη, ὡς εἵπομεν, ἄνευ τινὸς κριτικῆς ἐπιστάσεως¹⁾.

—«Περιγραφή τῆς νήσου Ἀνδρου», περιέχουσα γεωγραφικῶς, τὴν τοπι-
κὴν θέσιν αὐτῆς. Ἱστορικῶς τὴν οἰκισιν αὐτῆς. Χρονολογικῶς, τοὺς ἐξ
αὐτῆς ὑπάρξαντας ἄνδρας. Ἑτυμολογικῶς, τὰ κατοικούμενα χωρία κατὰ
δήμους. Τὰ ἐπίθετα τῶν οἰκησάντων. Τὸ ὄνομα αὐτῆς. Τὰς κατ' ἐποχὰς
μεταρρυθμίσεις αὐτῆς. Τὴν καλλονὴν καὶ ὠραιότητα ἐκ τῆς καλλιτεχνίας
τῶν κατοίκων καὶ προόδους αὐτῶν. Περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτισμοῦ. Γνωμικὰ
διαφόρων. Καὶ περὶ Δημοκρατίας. Συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτά-
του ἁγίου πρῶην Ξάνθης Κου **Διονυσίου Πίστη**. Ἐκδοθεῖσα δὲ ὑπὸ **Ὁ-
μήρου Δ. Μαλλίου**. Τύποις Ἰωάννου Α. Καλομανιάτου. Ἐν Ἐρμουπόλει
Σύρου, 1881, σχ. 16ον, σελ. 112, ἐξ ὧν τὰ περὶ Ἀνδρου καταλαμβάνουσι
σελ. 74.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, καὶ τοῦ μετρίου κατώτερον καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾷ ἱστο-
ρικῆς πηγῆς ἐρειδόμενον, συνεγράφη μὲ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον ἐπιπο-
λαιότητα καὶ ὁ συγγραφεὺς δεικνύει τοιαύτην ἄγνοιαν καὶ φαντασιολο-
γίαν, ὥστε δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν τὸ σύνθημα, ὅτι πρέπει μετ' ἐπιφυλάξεως
νὰ δέχηται τις ὅσα λέγει, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συστήσωμεν ἀπόλυτον πρὸς αὐ-
τὸ δυσπιστίαν. Ἐν γένει δ' ἡ συγγραφὴ εἶνε ἀσυνάρτητος καὶ λίαν ἄκρι-
τος, πλήρης δὲ σύγχυσις καὶ χάος τόπων καὶ χρόνων καὶ προσώπων καὶ
ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μυθικῶν διηγήσεων ἐπικρατεῖ καὶ βασιλεύει
ἐν αὐτῇ.

Ἐγγραφον ἐν Ἀνδρῷ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

1) Μανουήλ Ἱ. Γεδεών, Ὁ Ἀθως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀωπέ
σ. 69, σημ. 10 καὶ σ. 70, σημ. 12. Βλ. καὶ σ. 77, σημ. 27, σ. 79, σημ. 31, σ. 80, σημ.
42 καὶ σ. 108 σημ. 86.